

Кміта Є. В.
Навчально-сертифікаційний Центр УКРЛЕРОРУХу

КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ, ЙОГО СУТНІСТЬ ТА СКЛАДОВІ

У цій статті розглянуто компетентнісний підхід до професійної підготовки. Визначено його складові та парадигми. Також описане співвідношення видів компетенцій та професійних навичок.

Ключові слова: компетентність, компетентнісний підхід, парадигми компетентності, структура компетентності, компетенції, професійні навички.

Глобалізація ринків, утворення міжнаціональних корпорацій, прискорений темп технологічного та інформаційного розвитку, стрімке зростання міждержавних контактів значною мірою підвищують значення компетентних фахівців. Нові технології також швидко змінюються й вимагають певних комплексних умінь, зокрема, не тільки професійних, але й особистісних і міжособистісних. На думку багатьох сучасних педагогів, “саме набуття життєво важливих компетентностей може дати людині можливість орієнтуватись у сучасному суспільстві, інформаційному просторі, швидкоплинному розвитку ринку праці, подальшому здобутті освіти [9, с. 6]”. Тому проблема формування та розвитку професійною компетентності стає все більш актуальною.

Про необхідність відповідних перетворень у сфері вищої освіти України зазначають вітчизняні вчені, акцентуючи увагу на таких питаннях: реформування системи вищої освіти (В. Андрущенко), особливості особистісно орієнтованих технологій у нових умовах (І. Бех), проектування навчання (М. Євтух, О. Сердюк), соціальні детермінанти розвитку сучасної освіти (М. Романенко), навчання впродовж життя (М. Степко, Б. Клименко, Л. ТОВАЖНЯНСЬКИЙ).

Питання компетентнісного підходу, як під кутом зору світового досвіду, так і в українській педагогічній науці, досліджували Н. Бібік, Л. Ващенко, Е. Зеєр, І. Зязюн, О. Локшина, М. Лук'янова, А. Павлова, О. Овчарук, Л. Паращенко, О. Пометун, О. Савченко, Е. Симанюк, С. Трубачева та ін.

Концепція безперервного навчання, “навчання впродовж усього життя” (так звана концепція LLL – Lifelong Learning) стає провідною концепцією професійної освіти на сучасному етапі розвитку суспільства, тому що найбільш повно задовольняє вимоги сьогодення. Вона спирається на положення, що для життя, роботи й конкурентоспроможності необхідне самостійне перенавчання, підвищення кваліфікації, навіть перекваліфікація в нових сферах діяльності, поява яких, викликана світовим науково-технологічним розвитком. Це означає, що виникло нове бачення процесу

оволодіння знаннями, уміннями й компетенціями, актуальність якого особливо підкреслюють зарубіжні дослідники (Ю. Баумерт, Д. Джонстон, Д. Мюллер, Б. Саймон та ін.) [16].

Такий підхід орієнтує людину на постійне професійне й особистісне самовдосконалення, самостійний пошук нових знань, самостійний розвиток необхідних умінь та навичок [16].

Самоосвіта та самовдосконалення протягом усього життя набувають все більшої актуальності у зв'язку з появою нових сфер діяльності, нових професійних напрямків, яких ще не було в той час, коли фахівець здобував диплом. Дослідники відзначають зараз появу такого явища як професійна мобільність, яка означає володіння системою узагальнених професійних способів, уміння ефективно використовувати їх для вирішення задач у суміжних областях виробництва й легко переходити від одного виду діяльності до іншого.

Професійна мобільність передбачає також високий рівень узагальнених професійних знань, готовність до оперативного вибору й реалізації оптимальних шляхів виконання різних завдань у галузі своєї професії. В умовах швидких змін техніки й технології виробництва професійна мобільність стає важливим компонентом кваліфікаційної характеристики фахівця інженерного профілю [16].

Звернення уваги науковців до формування професійної компетентності зумовлено:

– переходом світової спільноти до інформаційного суспільства, де пріоритетним вважається не просте накопичення студентами знань та предметних умінь і навичок (мета так званої “знаннєвої педагогіки”), а й формування уміння вчитися, оволодіння навичками пошуку інформації, здатності до самонавчання упродовж життя, де ці новоутворення стають визначальною сферою професійної діяльності людини [9];

– особливою актуалізацією глобалізації усіх сфер життєдіяльності особистості і суспільства в умовах загально цивілізаційних тенденцій сучасного світу, що вимагає від вищої школи надати молодій людині елементарні можливості інтегруватися в різні соціуми, самовизначатися в житті, активно діяти, бути конкурентоспроможною на світовому ринку праці [12].

З огляду на це, О. Бігіч, І. Зимня, Н. Кузьміна та інші зазначають, що завдання сучасної вищої освіти полягає не тільки в тому, щоб дати професійні знання, а й у тому, щоб підготувати фахівця, який глибоко розуміє і знає свою роль у суспільстві, вміє творчо використовувати здобуті знання на практиці, вміє працювати у колективі, цінує колективний досвід, прислухається до думок колег, критично оцінює досягнуте. У зв'язку з цим підготовка компетентних педагогів є одним із пріоритетних завдань сучасної

професійної освіти.

Відтак, аналіз вітчизняних і зарубіжних психолого-педагогічних досліджень у галузі розробки проблеми компетентності дає змогу дійти переконливого висновку, що науковцями компетентність розглядається, як: характеристика особистості – здатності, якості, властивості (Г. Вершловський, Ю. Кулюткін, А. Новиков, О. Петров, В. Сластьонін, Ю. Татур, Е. Шорт); процедура розв'язання конкретної ситуації (І. Єрмаков, Г. Несен, Л. Сохань); якості педагога, що необхідні для ефективної професійної діяльності (В. Баркасі, Т. Волобуєва, Н. Кузьміна, А. Маркова, Л. Мітіна, В. Нестеренко та ін.) тощо.

Поняття “підхід” у загальному розумінні означає певну сукупність різноманітних засобів та прийомів, які діють певним чином на когось. У науковому розумінні поняття “підхід” тлумачиться як вихідна позиція, що складає основу дослідницької діяльності.

Загальною ідеєю компетентнісного підходу є компетентнісно-орієнтована освіта, яка спрямована на комплексне засвоєння знань та способів практичної діяльності, завдяки яким людина успішно реалізує себе в різних галузях своєї життєдіяльності.

Як зазначає І. А. Зязюн, “головною метою вищої освіти має бути становлення цілісної і цілеспрямованої особистості, готової до вільного гуманістичного орієнтованого вибору і індивідуального інтелектуального зусилля, що володіє багатофункціональними компетентностями” [6, с. 13].

Зазначимо, що науковці по-різному тлумачать поняття компетентнісного підходу. Компетентнісний підхід до освіти, зауважує М. Нагач, стає останнім часом все більш поширеним і претендує на роль концептуальної основи освітньої політики, здійснюваної як державами, так і впливовими міжнародними організаціями, підсилює практичну орієнтацію освіти, підкреслює значення досвіду, вмінь та навичок, що спираються на наукові знання [13]. Визначальним фактором у реалізації компетентнісного підходу є зорієнтованість на розвиток системного комплексу умінь, смислових орієнтацій, адаптаційних можливостей, досвіду і способів трансформаційної діяльності з отриманням конкретного продукту.

Н. Бібік наголошує на необхідності переходу в навчанні “з процесу на результат в діяльнісному вимірі, забезпечення спроможності випускника відповідати новим запитам ринку, мати відповідний потенціал для практичного розв'язання життєвих проблем, пошуку свого “Я” у професії” [9, с. 47].

На думку Л. Коваль, у професійно-педагогічній освіті перехід на компетентнісно орієнтовану підготовку розглядається в двох аспектах. По-перше, відбувається модернізація змісту професійної освіти, що передбачає його відбір і структурування з одночасним визначенням результативної

складової освітнього процесу – набуття студентами компетентностей. По-друге, постає потреба навчити майбутніх учителів цілеспрямовано формувати в учнів ключові та предметні компетентності [19].

В. Химинець поняття “компетентнісний підхід”, розуміє як спрямованість освітнього процесу на формування та розвиток ключових (базових, основних) і предметних компетентностей особистості. Компетентнісний підхід скеровує освіту на формування цілого набору компетентностей (знань, умінь, навичок, ставлень тощо), котрими мають оволодіти учні під час навчання в школі. При цьому науковець наголошує на тому, що традиційна система освіти акцентувала основні зусилля на набутті знань, умінь і навичок, що догматично абсолютизувало знання і формувало знаннєвий підхід до навчання. Основна увага при цьому фокусувалася на самих знаннях, а те, для чого вони потрібні, залишалось поза увагою [17].

На думку Н. Нагорної, компетентнісний підхід ставить на перше місце не поінформованість студента, а вміння розв'язувати проблеми, що виникають у пізнавальній, технологічній і психічній діяльності, у сферах етичних, соціальних, правових, професійних, особистих взаємовідносин. З огляду на це, зазначений підхід передбачає такий вид змісту освіти, який не зводиться до знаннєво-орієнтованого компонента, а передбачає цілісний досвід вирішення життєвих проблем, виконання ключових функцій, соціальних ролей, компетенцій [14].

Водночас у системі компетентнісного підходу до навчання у вищій школі нових акцентів набувають вимоги до засобів навчання. Доцільно віддати перевагу тим із них, які містять комунікативно-ситуативні завдання, завдання, що вимагають залучення досвіду студентів, наближені до життя, майбутньої педагогічної діяльності, стимулюють їхню активну мисленнєву діяльність.

У матеріалах Болонського процесу підкреслюється, що використання терміна “компетентність” або “компетенція” для визначення цільових установок вищої освіти знаменує зрушення від суто (або переважно) академічних норм оцінювання до комплексної оцінки професійної і соціальної підготовленості випускників ВНЗ. Це зрушення означає трансформацію системи вищої освіти у напрямі більшої адаптації до світу праці в довгостроковій перспективі, а також до освоєння освіти упродовж усього життя [20; с. 2]. Результатом освіти „повинно бути становлення людини, здатної до співпереживання, готової до вільного гуманістично орієнтованого вибору, індивідуального інтелектуального зусилля і самостійної, компетентної і відповідальної дії в політичному, економічному, професійному і культурному житті, яка поважає себе й інших, терпима до представників інших культур і національностей, незалежна в думках і відкрита для іншого погляду й несподіваної думки” [11; с. 51]. Щоб

перейти до більш цілісної моделі освіти, де ключовими орієнтирами є досвід, компетентність, суб'єктність, необхідна не заміна однієї моделі іншою, а постійне співіснування двох парадигм [11]:

– знаннєво-предметної і культурно-компетентної.

Нині системи освіти різних країн Європи, у т.ч. й України, при усій їх культурно-національній різноманітності і специфіці економічного розвитку характеризують дві тенденції, а саме:

– по-перше, перехід до професійних стандартів, що ґрунтуються на високих результатах;

– по-друге, системний опис кваліфікацій в термінах професійних компетенцій.

Відтак, МОН України, Інститутом інноваційних технологій і змісту освіти у 2008 році розроблено комплекс нормативних документів для розроблення складових системи галузевих стандартів вищої освіти” (надалі – ГСВО), у основі нового покоління якого покладено компетентнісний підхід через формування нової системи діагностичних засобів із переходом від оцінки знань до оцінки компетенцій та визначення рівня компетентності в цілому [10; с. 2-8]. Запропоноване в європейському проекті TUNING “...поняття компетенцій охоплює знання й розуміння (теоретичне знання академічної галузі, здатність знати й розуміти), знання як діяти (практичне й оперативне застосування знань до конкретних ситуацій), знання як бути (цінності як невід’ємна частина способу сприйняття й життя з іншими в соціальному контексті)”. Треба підкреслити узагальнений, інтегральний характер поняття “компетенція” стосовно понять “знання”, “уміння”, “навички”.

Отже [10, с. 8-12]:

– “компетентність” – це інтегрована характеристика якостей особистості, результат підготовки випускника вузу для виконання діяльності в певних професійних та соціально-особистісних предметних областях (компетенціях), який визначається необхідним обсягом і рівнем знань та досвіду у певному виді діяльності;

– “компетенція” охоплює знання й розуміння (теоретичне знання академічної області, здатність знати й розуміти), знання як діяти (практичне й оперативне застосування знань до конкретних ситуацій), знання як бути (цінності як невід’ємна частина способу сприйняття й життя з іншими в соціальному контексті). Це предметна область, у якій індивід добре обізнаний і в якій проявляє готовність до виконання діяльності;

– професійні компетенції – це компетенції (загальнопрофесійні – КЗПе; спеціалізовано-професійні – КСП), які можуть мати узагальнений характер, притаманний професіоналу (фахівцю) взагалі або з певного класу (підкласу, групи) професій, а також визначаються вимогами конкретних професійних стандартів певної професії або (у разі їх відсутності) експертним шляхом за

пропозиціями відповідних робочих груп на основі європейських аналогів та кваліфікаційною характеристикою професії працівника (за ДКХПП або запропонованою та узгодженою з МПСП).

Усе це вносить зміни у будь-яку діяльність, у тому числі й науково-педагогічну, де виділяють три рівні готовності (якості) випускника ВНЗ до виконання функціональних обов'язків, а саме [20]:

– перший рівень, що припускає елементарну готовність випускника ВНЗ до виконання посадових зобов'язань, включаючи здобуті ним теоретичні знання, однак йому бракує практичних умінь та навичок;

– другий рівень, що припускає здійснення фахівцем роботи на функціональному рівні без будь-яких перешкод за готовими розробками (орієнтирами), конкретними технологіями без належного творчого пошуку;

– компетентніший рівень готовності фахівця до високопродуктивної, креативної праці, де однією зі складових високої компетентності є його науково-дослідницька компетентність.

Відтак, це вимагає створення європейських організаційних структур зі впровадження своєрідного “європаспорта” – сертифіката, у якому будуть зазначені засвоєні студентом компетенції і кваліфікації, що пройшли процедуру взаємовизнання (сертифікації), а також доповнення європейського резюме спеціальним додатком з переліком освоєних спеціальних професійних і ключових компетенцій [16; с. 5]. Відтак, сертифікація фахівця – процедура визначення відповідності професійно важливих властивостей фахівця, його компетенції вимогам, що надані у нормативних документах, у яких відображені вимоги до його кваліфікації. Відповідність якості підготовки випускника вимогам галузевого стандарту вищої освіти має визначатись його компетенціями, а саме: соціально-особистісними (КСО); загальнонауковими (КЗН); інструментальними (КІ).

Звідси, актуальність ключових компетенцій обумовлена такими основними функціями життєдіяльності кожної людини [15; с. 7-10]:

– формування у людини здібності навчатись і самонавчатись;

– забезпечення випускникам, майбутнім працівникам більшої гнучкості у взаємовідносинах з працедавцями;

– закріплення репрезентативності, а, отже, якісно зростаючої успішності (стійкості) в конкурентному середовищі існування.

Ці функції професійних компетенцій закріплюють за собою статус основи загально-освітнього процесу та освітньо-наукового простору на усіх рівнях системи неперервної освіти [1; с. 31]. А це вимагає від вищої школи оцінювати освітній результат не лише через досягнутий рівень успішності студентів.

Наразі необхідно здійснювати модернізацію вищої освіти саме на компетентнісній основі. Сутність цього процесу полягає у конструюванні

такого змісту, який “не зводиться до знаннево-орієнтувального компонента, а передбачає цілісний досвід розв’язання життєвих проблем, виконання ключових (тобто тих, які стосуються багатьох соціальних сфер) функцій, соціальних ролей, компетенцій” [5; с. 47]. За таких вимог модернізація змісту вищої освіти має ґрунтуватися на відмові так званої енциклопедичності змісту, передбачаючи орієнтацію на довготермінове засвоєння знань тільки високого рівня узагальненості, які є основою для формування ключових компетентностей випускників ВНЗ та можливості їх подальшого неперервного навчання [5; с. 8-12].

Таким чином, якщо “компетенція трактується як задана норма, вимога до підготовки фахівця, то “компетентність розглядається як сформована якість, результат діяльності, “надбання” слухача.

А, відтак, професійна компетентність – це базова характеристика діяльності фахівця, яка поєднує в собі як змістовий (знання), так і процесуальний (уміння) компоненти, і має головні суттєві ознаки, а саме: мобільність знань, гнучкість методів професійної діяльності і критичність мислення. У ВНЗ домінуючою є педагогічна компетентність, яка інтегрує її різновиди, які розкривають загальні здатності науково-педагогічного працівника до забезпечення навчально-виховного процесу, включаючи такі компетенції: пізнавально-інтелектуальну, діагностичну, проектувальну, організаторську, прогностичну, інформаційну, стимулюючу, оцінно-контрольну, аналітичну, психологічну, соціальну, громадянську, комунікативну, конфліктологічну, рефлексивну, професійно-правову, творчу, методичну, дослідницьку та інші.

Дієвим засобом формування ключових компетенцій при цьому є педагогічні технології, які розглядаються як сукупність методів навчання крізь призму релевантних ознак освітніх результатів, їх дієвості при визначенні якості вищої освіти, а саме [20]:

– діагностично поставлені цілі із врахуванням вимог освітньо-кваліфікаційної характеристики, реалізації освітньо-професійної програми, виконання навчального плану при підготовці фахівців за визначеними галуззю знань, напрямом, спеціальністю, обраною спеціалізацією;

– орієнтація усього навчального процесу на гарантоване досягнення цілей, виконання завдань;

– постійний зворотній зв’язок у вигляді поточної і підсумкової оцінки проміжних і кінцевих результатів знань, умінь, практичних навичок випускника ВНЗ із застосуванням систематизованих критеріїв факторно-критеріального аналізу, засобів діагностики;

– відтворюваність навчального циклу упродовж життя, його інваріантність стосовно суб’єктів освітнього простору і виробництва;

– створення системи управління вищого навчального закладу,

визначення ролі та порядку запровадження важелів управління якістю освіти із врахуванням типу ВНЗ у контексті Болонського процесу.

У ході дослідницької роботи базові компетентності, які повинні бути розвинуті у авіадиспетчера, нами було зведено до наступних груп: гностичні, конструктивні, організаційні, комунікативні, аналітичні, прогностичні, творчі, проєктивні, інформаційні. Через професійні вміння розкривається структура професійної компетентності діючого диспетчера [21].

Професійні вміння, які відповідають базовим компетентностям [2, 7, 9]:

1. Гностична: виокремлення головного у повідомленні, тексті, події, документі, законі або в підзаконному акті; виявлення причинно-наслідкових зв'язків; висунення гіпотези та визначення шляхів її перевірки, моделювання; використання довідкової та допоміжної літератури, нормативно-правових актів; застосування знань, умінь в умовах, що змінюються.

2. Конструктивна: планування самостійної діяльності на довготривалий термін; планування свого часу та професійної діяльності; складання планів, графіків; розробка опорних схем, таблиць; підготовка доповідей, повідомлень, виступів; розробка моделей повітряного простору та повітряного руху; побудова робочого процесу; створення системи профілактичної роботи.

3. Організаційна: організація навчально-пізнавальної діяльності на аудиторних класах та заняттях; мотивація та формування в інших диспетчерах потреби у знаннях; реалізація визначених планів; організація правовиховної роботи.

4. Комунікативна: встановлення психологічного контакту з іншими диспетчерами зміни; організація особистісно зорієнтованого спілкування з іншими авіадиспетчерами; встановлення зворотного зв'язку з учасниками обслуговування повітряного руху; організація роботи в зміні, виконання обов'язків "члена команди", керування людьми.

5. Аналітична: усвідомлення змісту підготовки та професійної діяльності в цілому і її окремих складових; знаходження в підготовці та професійній діяльності закономірностей і принципів, які дають змогу підвищити їх ефективність; визначення місця підготовки у змісті професійної діяльності авіадиспетчерів відповідно до принципу особистісно зорієнтованого навчання, виховання та перевиховання; аналіз педагогічних явищ (умови, причини, мотиви, стимули, засоби, форми прояву і подібне) тощо.

6. Прогностична: вміння керувати робочим процесом; визначення мети, завдань підготовки з урахуванням особистісно зорієнтованого навчання, виховання та перевиховання слухачів в умовах сучасної системи підготовки, перепідготовки та курсів підвищення кваліфікації; відбір способів досягнення мети, завдань; передбачення кінцевого результату, передбачення можливих

відхилень і небажаних явищ; визначення етапів профілактичного процесу, планування змісту профілактичної взаємодії учасників процесу організації повітряного руху ; планування діяльності зміни в цілому та окремого слухача в групі у процесі як підготовки, так і професійної діяльності; тощо.

7. Творча: розвиток творчого мислення; розробка ефективних нетрадиційних методів і прийомів організації професійної діяльності; запровадження інтерактивного навчання; використання дослідницьких методів у превентивній діяльності; прийняття нестандартних рішень, аргументація власної думки тощо.

8. Проективна: визначення пріоритетів у професійній діяльності; перенесення мети і змісту профілактичної діяльності в конкретні превентивні завдання підготовки або професійної діяльності, обґрунтування способів їх поетапного виконання; врахування можливостей, потреб та інтересів інших диспетчерів під час визначення обсягу підготовки або професійної діяльності; здійснення оптимального добору змісту, форм, методів і прийомів професійної діяльності тощо.

9. Інформаційна: добір матеріалу з урахуванням навчальних можливостей слухачів та рівнів навчальних досягнень, який сприяє розвитку інтересів до професійних дисциплін та творчих можливостей слухачів; логічно правильна побудова процесу передачі інформації (матеріалу підготовки), проблемний виклад матеріалу, уміння створювати проблемні ситуації на заняттях; використання мультимедійного забезпечення на аудиторних заняттях; робота з друкованими джерелами; пошук інформації з різних джерел та опрацювання її відповідно до цілей і завдань процесу професійної діяльності або підготовки тощо.

Спеціальні компетентності розкривають специфіку конкретної педагогічної діяльності. Спеціальні компетентності авіадиспетчера ми розглядаємо як реалізацію ключових і базових компетентностей у навчально-виховній, професійній і управлінській діяльності.

Педагогічні уміння, які забезпечують спеціальні компетентності [2, 7, 9]:

1. Правова: використання знань з різних галузей права; добір задач з різних галузей права; оволодіння методикою вирішення правових задач; аналіз процесу і результату вирішення правових задач; оволодіння методикою навчання учнів вирішувати правові задачі; система роботи щодо оцінювання процесу і результату вирішення слухачами задач на правовиховну тематику; формування правосвідомості; формування в слухачів знань, умінь і навичок правомірної поведінки.

2. Методична: оволодіння засобами, шляхами, формами, методами, прийомами професійно-педагогічних впливів (як виховання, так і перевиховання) та продуктивне їх використання і диференціація; оволодіння педагогічною технікою; навчання слухачів працювати з різними джерелами;

навчання слухачів займатися самоосвітою, складати план такої роботи; навчання слухачів працювати з різними джерелами інформації; формування акуратності, організованості, наполегливості, стійкості щодо отримання результатів своєї роботи; навчання слухачів спілкуватися; володіння методикою проведення занять з професійної тематики.

3. Експериментальна: формування завдань експерименту під час проведення підготовки; проведення експерименту, обробка й аналіз результатів; активізація пізнавальної діяльності слухачів під час проведення експерименту.

4. Управлінська: управління різними етапами навчання слухачів професійним дисциплінам; управління професійною діяльністю; знання змісту процесу управління повітряним рухом; координація роботи учасників превентивної діяльності.

5. Організація роботи класу брифінгу: знання методики організації роботи класу брифінгу; створення системи інформації; обладнання класу та створення його навчально-методичної бази.

Українські дослідники [3; 4, с. 54], які вивчали досвід країн – учасниць Болонського процесу, відзначають, що в Європі зусиллями представників майже 100 університетів уже зроблено спробу визначення основних компетенцій фахівців. Відібрано 30 загальних компетенцій із трьох категорій [22]: інструментальні, міжособистісні й системні.

Інструментальні – ті, що включають когнітивні здібності (здатність розуміти й використовувати ідеї та міркування, методологічні здібності, здатність розуміти й керувати оточенням, організовувати робочий час, вибудовувати стратегію навчання, приймати рішення й вирішувати проблеми); технологічні вміння (уміння, пов'язані з використанням техніки, комп'ютерні навички та здібності інформаційного управління); лінгвістичні вміння; комунікативні компетенції.

До інструментальних компетенцій віднесли: здатність до аналізу та синтезу; уміння організовувати й планувати; базові загальні знання; базові знання із професії; комунікативні навички з рідної мови; елементарні комп'ютерні навички; навички оперування інформацією (здатність отримувати та аналізувати інформацію з різних джерел); здатність вирішувати проблеми; здатність приймати рішення [4, с. 203].

Міжособистісні компетенції – це індивідуальні здібності, пов'язані з умінням виражати почуття й формувати стосунки, з критичним осмисленням і здатністю до самокритики, а також соціальні навички, пов'язані з процесами соціальної взаємодії і співпраці, умінням працювати в групах, брати соціальні та етичні зобов'язання. Комплекс міжособистісних навичок охоплює: здатність до критики та самокритики; здатність працювати в команді; міжособистісні навички; здатність працювати в міждисциплінарній

команді тощо [4, с. 207].

Системні компетенції – це поєднання розуміння, відношення та знання, що дають змогу сприймати співвідношення частин цілого одна з одною та оцінювати місце кожного з компонентів у системі, здатність планувати зміни з метою вдосконалення системи та конструювати нові системи. Вони охоплюють: здатність застосовувати знання на практиці; дослідницькі здібності; здібність до навчання; здатність адаптуватися до нових ситуацій; здатність генерування нових ідей (творчості); здатність до лідерства; розуміння культур та звичаїв інших країн; здатність працювати автономно; здатність до розробки проектів та керування ними [4].

Висновки. На підставі вищезазначеного доходимо висновку, що з позицій компетентнісного підходу рівень освіти визначається здатністю фахівця вирішувати проблеми різної складності на основі наявних знань та досвіду. Перспективу подальших наукових розвідок вбачаємо у з'ясуванні тих життєвих і професійних компетентностей, які необхідні майбутнім учителям для належного здійснення професійної діяльності, а також визначенню шляхів їх формування.

Використана література:

1. *Бобиенко О. М.* Ключевые компетенции личности как образовательный результат системы профессионального образования : дис. ... к. пед. н. / Казанский гос. технол. университет. – Казань, 2005. – 186 с.
2. *Болотов В. А., Сериков В. В.* Компетентностная модель: от идеи к образовательной программе / В. А. Болотова, В. В. Сериков // Педагогика. – 2003. – № 10. – С. 8-14.
3. *Васильева Н.* Он пришел дать вам работу / Н. Васильева, Э. Кийко, А. Максименко // Карьера. – 2005. – № 7-8. – С. 52-57.
4. Вища освіта України і Болонський процес : навч. посіб. / [М. Ф. Степко, Я. Я. Болюбаш, В. Д. Шинкарук, В. В. Грубінко, І. І. Бабин] ; за ред. В. Г. Кременя. – К. : Освіта, 2004. – 384 с.
5. *Драч І. І.* Компетентнісний підхід як засіб модернізації змісту вищої освіти. Проблеми освіти : наук. зб. / кол.авт. – К. : Інститут інноваційних технологій і змісту освіти МОН України, 2008. – Вип. 57. – С. 44-48.
6. *Зязюн І. А.* Філософія поступу і прогнозу освітньої системи [текст] // Педагогічна майстерність : проблеми, пошуки, перспективи : [монографія] / І. А. Зязюн. – К. ; Глухів : РВВГДПУ, 2005. – С. 10-18.
7. *Іванов Д. А., Митрофанов К. Г., Соколова О. В.* Компетентностный подход в образовании. Проблемы, понятия, инструментарий : учебно-методическое пособие / Д. А. Иванов, К. Г. Митрофанов, О. В. Соколова. – М. : АПК и ПРО, 2003. – 101 с.
8. *Коваль Л. В.* Професійна підготовка майбутніх учителів початкової школи : технологічна складова : монографія [текст] / Л. В. Коваль. – Донецьк : Юго-Восток, 2009. – 375 с.
9. Компетентнісний підхід у сучасній освіті : світовий досвід та українські перспективи [текст] // Бібліотека з освітньої політики / під заг. ред. О. В. Овчарук. – К. : “К.І.С.”, 2004. – 112 с.
10. Комплекс нормативних документів для розроблення складових системи галузевих стандартів вищої освіти / за заг. ред. В. Д. Шинкарука ; укл. : Я. Я. Болюбаш, К. М. Левківський, В. Л. Гуло, Л. О. Котоловець, Н. І. Тимошенко. – К. : МОН України, ПТІЗО, 2008. – С. 2-8.
11. *Краевский В. В.* Общие основы педагогики : учебное пособие для студентов и аспирантов педвузов. – М. – Волгоград : Перемена, 2002. – 163 с.
12. *Кремень В. Г.* Нові вимоги до якісної освіти [текст] / В. Г. Кремень // П Освіта України. – 2006. – № 45-46. – С. 6-7.

13. *Нагач М. В.* Підготовка майбутніх учителів у школах професійного розвитку в США [текст] : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.04 [спец. "Теорія і методика професійної освіти"] / М. В. Нагач. – К., 2008. – 21 с.
14. *Нагорна Н. В.* Формування у студентів понять компетентності й компетенції [текст] / Н. В. Нагорна // Виховання і культура. – 2007. – № 1-2 (11-12). – С. 266-268.
15. *Олейникова О. Н.* Европейское сотрудничество в области профессионального образования и обучения : Копенгагенский процесс. – М. : Центр изучения проблем профессионального образования, 2004. – 70 с.
16. *Терещук Г. В.* Компетентнісний підхід як фактор зближення освітніх систем : матеріали регіонального науково-практичного семінару "Професійні компетенції та компетентності вчителя", 28-29 листопада 2006 р. – Тернопіль : Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, 2006. – С. 5-10.
17. *Химинець В.* Компетентнісний підхід до професійного розвитку вчителя [текст] / В. Химинець // Закарпатський інститут післядипломної педагогічної освіти. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakinppo.org.ua/2010-01-18-13-44-15/233-2010-08-25-07-10-49>.
18. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/pedalm/texts/2010_5/013.pdf
19. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://intellect-invest.org.ua/ukr/pedagog_editions_e-magazine_pedagogical_science_vyuski_n3_201_Ostl_6/
20. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.uuba.org.ua/publikatsiyi/kompetentnisniy-pidhid-v-sistemi-vischoyi-osviti-yak-prioritet-yiyi-modernizatsiyi-u-vischomu-navchalnomu-zakl-2.html>
21. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://vuzlib.com/content/view/147/84/>
22. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/pedalm/texts/2010_5/013.pdf

КМИТА Е. В. *Компетентностный подход к профессиональной подготовке, его сущности и составляющие.*

В этой статье рассмотрен компетентностный подход к профессиональной подготовке. Определены его состав и парадигмы. Также описано соотношение видов компетенций и профессиональных навыков.

Ключевые слова: *компетентность, компетентностный подход, парадигмы компетентности, структура компетентности, компетенции, профессиональные привычки.*

КМИТА Е. В. *The competence approach to the professional training, its essence and structure.*

The competence approach to the professional training is described in this article. Its structure and paradigms are defined. The relationship between the types of competences and professional skills is described too.

Keywords: *competence, competence approach, competence paradigms, competence structure, competences, professional skills.*